

ИВАН ВАЗОВ „ НЕМИЛИ-НЕДРАГИ“

ИЗСТРАДАНОТО, НО ЖЕЛАНО

ИЗГНАНИЧЕСТВО НА ВАЗОВИТЕ ХЪШОВЕ

СЪЧИНЕНИЕ РАЗСЪЖДЕНИЕ ВЪРХУ II ГЛАВА

Повестта „Немили-недраги“ Вазов пише след Освобождението, за да възкреси ония героични мигове от нашата история, които родиха истинските ни герои и дадоха самочувствие на българското ни име с мъченичеството и саможертвената си любов. Това е разказ за необикновената съдба на българските хъшове, храбри мъже със славно минало и със смели мечти за бъдещето и свободата.

Страданията на българските емигранти, далеч от родината, проличават най-ярко във II глава на повестта. Вазов ги представя в тяхното мрачно, уничително настояще, в което единствено ги крепи копнежът им по отечеството и вярата в бъдещето. Същевременно в тази част на творбата писателят показва своето топло съчувствие към българските мъченици, най-деликатно се докосва до душевните им рани и до светлите им надежди. С разбиране той надниква в уморените им сънища след дългото им скитане по улиците на Браила, след тежката им битка за хляб и физическо оцеляване.

Изгнаничеството в Румъния е жестокото настояще на хъшовете, което ги обрича да водят жалко, мизерно съществуване като истински мъченици. Тези достойни български синове са избрали доброволно емигрантския живот, за да намерят в него личната си свобода. Но довчерашните славни герои плащат огромна цена за това. В чуждата негостоприемна страна, презрени от румънското общество, загубили бащино огнище и роден край, те водят борба за физическо оцеляване. И всичко това е в името на една велика цел - свободата на родината им. Любовта към отечеството ги крепи в тежката емигрантска съдба, тя е силата, вдъхновението, утехата и надеждата на тези български поборници.

Базовите хъшове са мъже, познали човешките слабости. Но има нещо, което ги превръща от обикновени дрипави мъже в светци - това е свещеният им идеал и великата обич към България, в името на чиято свобода мечтаят да дадат живота си. Самият Вазов с дълбока мъка и благоговение ги определя като: „Един нов и гладен пролетариат, съставен от подвизи, дрипи и слава“. В техния живот се сливат трагичното и величавото, славата и безславието. Дрипите им са безславното и изстрадано изгнаничество, а подвизите са връзката с миналото, което определя мечтите им за бъдещето. Уморени от жестокото ежедневие, хъшовете намират покой единствено в съня, който е лек за наранените им души и тела. Без да нарушава съня им, Вазов изгражда едно изключително поетическо лирическо отклонение, в което разкрива дълбокия драматизъм на тяхното изгнаничество. Само с няколко детайла писателят създава запомнящия се образ на тия „измъчени от бедността същества“ с „хлътнали от бдението и невъздържани очи“, „недоляли корми“, „отслабнали и обелени от скитане крака.“ Борбата за физическо оцеляване се оказва по-трудна от героичните битки в Балкана. Жалкото им съществуване е пресъздадено на фона на богатството и великолепието на румънския град и така чрез контраста се подсилва драматизмът на преживяванията им. Потънали в мизерия, те живеят от подаяния, а когато имат късмет, работят за няколко гроша, „колкото за хляба“. Героизмът на тези български орли не може да се прояви в условията на емигрантския живот. Единствената цел на хъшовете в настоящето е да оцелеят, борейки се с непрестанния глад, оскъдицата, враждебното румънско общество: „Прочее, гладът и бедността простираха отвсякъде ръце към тия нещастници.“

Действителността предлага на забравените поборници за свобода тъжен избор - „или да се втурнат с оръжие в България и да умрат... или да крадат.“ За да оцелеят, те са способни на низки деяния. Животът ги превръща във вагабонти, престъпници, скиталци, които са преследвани, арестувани, унижавани. Това е мъртвото време на

принудително бездействие, на безцелно съществуване, което ги преобразява в жалко подобие на славни герои, каквито доскоро са били. С огромна болка Вазов констатира: „Балканските орли стоеха в клетка. Героите бяха сега кокошари.“ Окована е мъжката сила, заключен е човешкият дух, а това усилва още повече страданието. Монотонният живот и липсата на бъдеще бавно убиват страдалците. Богатството на красивия румънски град, безразличието на свои и чужди повежда мъчениците към безверието и униинето.

Страшна е вътрешната драма на изгнаниците. Тя е заложена в противоречието между личната свобода, която получават емигрантите, и негостоприемството на Румъния. Самотни, изолирани, пренебрегнати се чувстват те в чуждата страна. Сравнението внушава мисълта, че за „балканските орли“ няма място в този свят. „Румъния им даваше гостоприемство, но гостоприемство, което дава пустият морски бряг на изхвърлените от бурите мореходци, разломени и съсипани.“ Чуждата земя ги посреща с безразличие, като зла мащеха, която не може да приласкае и стопли самотните чеда. Обществото ги обгражда с равнодушие, неразбиране, враждебност: „Бяха сред общество, но бяха в пустиня. Къщата, магазините, сърцата бяха затворени за тях.“

Особено драматично е несъответствието между начина на живот на нещастните бедни хъшове и човешката им същност на родолюбци. Тези окаяни нещастници свикват и с глада, и с лишенията, и със студа, и с липсата на дом. Това, с което не могат да свикнат, е, че не могат да живеят според идеалите си. Тази промяна е трагична за тях. Липсата на перспектива, безизходицата, неизвестността са причина за огромната болка и страдание. Риторичните въпроси предават душевните терзания и безнадеждността на изгнаническата орис на хъшовете. Мъката по изгубените близки хора, роден край, бащино огнище е неизмерима: „Докога ще продължава това съществуване? Какво ще правят в тази чужда земя? Кога ще видят своите семейства, своите мили съпруги, своите стари майки?“ Но писателят с възторг отбелязва, че унизителният емигрантски живот не може да унищожи човешкото достойнство на героите. Макар да вършат своите дребни прег-решения, те възхищават с пламенното си и жертвоготовно родолюбие, със славното си минало и със смелите си мечти за свободно бъдеще.

Единствено любовта към родината съхранява волята за живот на тези окаяници. Тя ги крепи и им дава сили да понесат лишенията, несгодите, оскърбленията и да запазят човешкия си облик в тази чужда враждебна страна. Образът на България оживява в мислите и сърцата им, одухотворен, идеализиран, защото е видян през очите на изгнаниците, изпълнени с копнеж по нея. Чрез олицетворението, тя е представена като истинска майка - усмихва им се, говори им, приласкава ги. Всичко, свързано с нея, е красиво, вълнуващо. Свидно е всяко кътче, в което оживяват спомените и мечтите на мъчениците. Това дълбоко патриотично чувство носи не само радост, но и много страдание. Болезнена е носталгията на хъшовете по отечеството, а това усилва драматичната болка в душите им от принудителната раздяла. Напуснали са родината, защото друг избор не са имали. Вазов разкрива неизлечимата мъка, като превръща прозата в поезия: „Една крачка само - и в нея са; един вик само - ще ги чуе. Как е близо и как е далеко!“ Трагична е невъзможността да се достигне онова, което е близо за очите и сърцето. Тя ражда отчаянието в душите на тези достопочтени мъже. Контрастът „близо“ и „далеко“, между величието на Дунав и широката една крачка бара, която дели хъшовете от родината, е изпълнен с трагичност. „О, Българийо, никога не си тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно!...“ Тези слова изразяват същевременно силата на любовта към родината и голямата болка.

В името на нейната свобода и светлото ѝ бъдеще емигрантите търпят несгодите и лишенията, мечтаят за славни битки, които владеят дори сънищата им. В съня като истинска стихия оживява споменът, който се превръща в мечта за нови героически подвизи за свобода. Там, в динамиката на боя, е истинският живот на хъшовете.

През героизма и саможертвата минава пътят към свободата и безсмъртието. За да дочакат този звезден миг, те с истински стоицизъм понасят изгнаническата си съдба, защото тя е жертва в името на България.

Това изстрадано, но желано изгнаничество пречиства душите на хъшовете и ги превръща в светци. Те са поставили пред личното си благоденствие свободата и любовта към България. Така побеждават болката, отчаянието и безнадеждността. Тяхното пламенно родолюбие ги извежда от унижителното и обидно положение на скиталци и презрени голтаци към висините на подвига. Така те остават в нашата национална памет като висш пример за подражание.